

INDIGNATION OG VISION - ELSEBETH MORTENSEN

FOKUS PÅ SOCIALRÅDGIVER- UDDANNELSEN OG PRAKSIS 1937-76.

Om Indignation og vision

Da Indignation og vision - fokus på socialrådgiveruddannelsen og praksis 1937-76 udkom i foråret 2010, var jeg især spændt på, hvad de gamle og de unge socialrådgivere syntes om bogen. De gamle, fordi det er deres historie, jeg fortæller, og de unge, fordi jeg gerne vil give dem en historisk rygrad, som kan styrke dem i deres daglige kamp for det gode sociale arbejde. I arbejdet med kapitlet om starten på socialrådgiveruddannelsen tænkte jeg om initiativgruppen - hvor var de unge! De var i 20'erne og 30'erne. Jeg tror, at unge socialrådgivere i dag har mulighed for i læsningen at identificere sig med datidens pionerer.

Efter nogle dage i nevøs venten ringede bogens interviewpersoner, som tilhører de gamle socialrådgivere. De kunne godt stå inde for bogen. Sikke et held! I den følgende tid fik jeg mange henvendelser fra ældre socialrådgivere, som syntes, at bogen var overraskende og oplysende læsning. Uddannelsens pionerer havde fået kød og blod, og udviklingen af fagets teorier, metoder og praksis var blevet mindre mystisk og mere synlig.

Jeg kontaktede herefter Sanne Vinther Nielsen, som er en af mine tidligere studerende fra den Internationale Interkulturelle socialrådgiveruddannelse i 2003, for at diskutere bogens pointer og påstande set i et nutidigt lys. Det var i arbejdet med den Internationale Interkulturelle socialrådgiveruddannelse, at min gamle interesse for socialrådgiverfagets historie blev stimuleret. For når man kikker på socialt arbejde ude i verden, er det præget af innovation og mangfoldighed i metoder modsat det hjemlige sociale arbejde, som lider under kontrol- og metodestyling. Men kikker man tilbage i den danske historie, så brugte socialrådgiverne hele klaviaturet af metoder i socialt arbejde.

Jeg vidste, at de første generationer af socialrådgivere var internationalt orienteret, men blev overrasket over bredden og styrken i engagementet. Socialrådgivere tog fra slutningen af 30'erne på studieophold i USA, deltog i bistandsarbejde under FN, rejste til internationale konferencer og sikrede import af metoder i socialt arbejde. Socialrådgiverfaget i Danmark har i hele mit socialrådgiverliv fra 1970 manglet udsyn og lidt under faglige interessekampe i et alt for lille fagligt miljø.

Faghistorien er således både hukommelse om glemt viden og kunnen og en understregning af, at det internationale engagement var og er uundværligt for udviklingen af socialt arbejde.

De gamle socialrådgiveres stemmer

Efter i mange timer at have lyttet til tonen og indholdet hos bogens interviewpersoner, stod det klart, at deres arbejde havde været båret af stærke kræfter. De var insisterende i rettighedskampen og kreative i udviklingen af socialt arbejde. Jeg kan bedst karakterisere deres indsats som indignation og vision i socialt arbejde.

Indignationen udtrykker en af interviewpersonerne direkte: "De (arbejdsløse i 1930'erne) havde en vis understøttelse, og så købte de for eksempel et rugbrød, og det var så og så mange skiver om dagen, for ellers slog det ikke til." Og hun fortsætter harmdirrende: "Og så kom de koner med deres fladtrådte, nedslidte fødder, og så havde vi ingen sko!" Indignationen er konkret og handlingsorienteret: "Vi fandt på nye kriterier til at udvide adgangen til abort: overanstrengelse og nedslidningssyndromet." Og indignationen er samfundsforandrende: "Community work er omfordeling af ressourcer, og det er sgu politik! Så kan man lide det eller lade være," siger en anden af bogens interviewpersoner.

En af socialrådgiverne taler begejstret om daværende socialminister Julius Bomholts visioner for Danmarks sociale Højskole som den institution, der skulle rumme den højeste uddannelse inden for det sociale område. Ellers taler interviewpersonerne ikke om abstrakte visioner, men om holdninger og mål for det konkrete arbejde med klienter og uddannelse. Bogens socialrådgivere bidrog til og blev inspireret af 1950'ernes og 60'ernes store velfærdsstatsprojekt, som udmøntedes i 70'ernes socialreform med afstigmatisering af sociale problemer og vægt på forebyggende socialt arbejde. Velfærdsstatsprojektet var båret af en stor vision om lighed og retfærdighed, som forudsætning for udvikling af demokratiet. Dette sugede socialrådgiverne næring fra.

Men alligevel tænker man undervejs: Hvor fik de alle de kræfter og ideer fra? Flere af interviewpersonerne siger, at socialt arbejde var sjovt, og mener, at de havde store udfoldelsesmuligheder.

Nogen at stå på skuldrene af

Men kan nutidens socialrådgivere bruge fagets historie til noget i deres daglige arbejde? Jeg talte med Sanne om hendes hverdag i beskæftigelsesarbejdet og om historiens relevans: "Jeg fik nærmest tårer i øjnene, da vi talte sammen om det første gang, og kunne mærke, hvor meget jeg ofte mangler, at nogen siger højt, at det må være det sociale engagement, der skal drive værket, at vi skal lave om på samfundet!" - "Jeg synes socialrådgiverfagets historie kan bruges til at se sig selv som en del af noget større. Som en del af en stemme og en bevægelse. Man ranker ryggen, og det forpligter også. Det giver åbenhed og bredde, hvis man tager historien med. Det gør stærkere, at have nogen at stå på skuldrene af. Der var nogle, der kæmpede for, at der skulle være en socialrådgiveruddannelse, og at den skulle være på et ordentligt niveau."

Sanne beskriver en hverdag i det kommunale aktiveringsarbejde, hvor der skal kæmpes for det sociale engagement, fordi det er i fare for at blive erstattet af et økonomisk incitament. Det er en balancegang

mellem at gøre arbejdet bedst muligt på de eksisterende betingelser, og samtidig at stille krav og forsøge at ændre på betingelserne, hvor det er muligt: "Dengang handlede det for socialrådgiverne måske meget om at bekæmpe fattigdom. Jeg synes, at en af kampene i dag handler at skabe mere plads til forskellighed til dem, der er anderledes, dem som ikke passer ind i kasserne. De mennesker, jeg møder, er ikke de mest udsatte, men man er alligevel ret fortabt, hvis man ikke kan levere en høj produktivitet. Man skal kunne håndtere konflikter, man skal være omstillingsparat, fleksibel. Det er der en del mennesker, der ikke kan. Dem skal der også være plads til."

Kontrakter og filosofi

Datidens socialrådgivere kendte og kæmpede med bureaukrati og regler som ydrestyring af socialt arbejde, men nutidens kontraktliggørelse af socialt arbejde handler om borgerens/klientens indrestyring. Det er et nyt fænomen, og det kræver nye faglige argumenter: "Kontrakten har ikke noget ansigt, den kan man ikke diskutere med. Kontrakter er den måde, arbejdet bliver styret på. Det er kontrakter, som politikerne på Christiansborg laver med kommunerne, som lokalpolitikere laver med forvaltningerne, som forvaltningerne laver med sine job- og beskæftigelsescentre, som beskæftigelsescentrene laver med medarbejderne, og som medarbejderne laver med borgerne. Det der kontraktmonster er farligt, synes jeg." - "Der er nogle bestemte gældende sandheder, der er fremherskende i vores samfund. De styrer, og de hævder at være den eneste sandhed. Jeg er ved at skrive en opgave om sandhed på mit studie Pædagogisk Filosofi, fordi jeg synes, at det er vigtigt, at udvikle nogle stærke argumenter for andre måder at se verden på."

I bogen refererer interviewpersonerne også til tidens filosofiske, kulturelle og sociale fyrtårne: K.E. Løgstrup, Poul la Cour, Abbé Pierre, Danilo Dolci og Gustav Jonsson for at nævne nogle. Mødet med disse personer og deres tanker var en vigtig del af begrundelsen for, at de søgte ind i på socialrådgiveruddannelsen. På uddannelsen mødte de studerende mange originaler og ildsjæle blandt lærerne, og en af interviewpersonerne siger om lærerne, "de repræsenterede noget." Lærernes holdninger og engagement var en stor inspiration for de studerende. Underviseren i socialmedicin brugte størstedelen af tiden til at undervise i kunst og arkitektur, som var hans lidenskab. Mod slutningen fik de studerende et socialmedicinsk kompendium, og de klarede sig fint til eksamen.

I løbet af deres karrierer står interviewpersonerne i spidsen for uddannelses-, udviklings- og organisatoriske projekter, hvor de trækker på den filosofiske ballast. Helt konkret udmøntedes det i begyndelsen af 1960'erne i en social- og kulturhistorisk foredragsrække på socialrådgiveruddannelsen i Århus som en parallel til filosofikum på universiteterne. Skolens leder vidste fra sin egen historie, at en dygtig socialrådgiver ikke kun skal kende reglerne for håndværket, men også være politisk og filosofisk oplyst for at kunne orientere sig.

Faglighed, fællesskab og ledelse i socialt arbejde

Sanne beretter fra nutiden om arbejdet med at skabe mening og sikre faglighed: "Lederne har en tendens til at sige, jeg vil ikke høre om, hvad det har med dig at gøre, jeg vil høre om hvilken metode, du

bruger. Filosofien hjælper mig, når kravet i dag ofte er, at gå ud fra metoder, der er evidens for - virker. Men en metode virker ikke, hvis ikke der er nogen, der bruger den. Vi, der udfører metoden, er helt vildt vigtige." - "Det er kunsten, og det har det sikkert altid været, at bevare fagligheden til trods for systemkrav. Det handler om at give indhold i møderne med borgerne, at lave systemets krav om til noget menneskeligt, at få konverteret systemerne til noget med mening og noget faglighed og råbe op, når kravene bliver for meget."

Bogen fortæller historier om datidens socialrådgivere, som var gode til at råbe op på uddannelsen, på arbejdspladsen, i Socialrådgiverforeningen, i IFSW og i Folketinget, hvor en af interviewpersonerne som medlem af Socialreformklubben fik ændret forringelse i lovgivning om fødselsbetjening. Af bogens afsnit "Rettighedskampen og oplysningsarbejde i socialt arbejde" fremgår det, at socialrådgiverne engagerede sig i det brede folkelige sociale oplysningsarbejde i perioder for eksempel i 1950'erne og 1980'erne. I øjeblikket er det ikke sådan en periode. I dag er oplysningsarbejde generelt nedprioriteret, også i Ngo'er med en stærk tradition for oplysningsarbejde. Når markedsgørelsen rammer Ngo'erne, ændres oplysning om sagen til branding af organisationen, og når markedsgørelsen rammer de sociale institutioner, vil oplysningsarbejdet blive opfattet som en del af kampen mellem særinteresser og ikke som en kamp for almenvellet.

Bogens interviewpersoner fortæller om en perlerække af faglige udviklingsopgaver og kampe fra starten af 50'erne til slutningen af 90'erne. Nogle deloverskrifter fra bogen viser bredden: Kampen for en huslig kvindeuddannelse, Metodeudvikling i Mødrehjælpen, Kampen om casework, Parkdans og ungdomsklubarbejde, Brammersgadeprojektet - et politisk projekt, Legalisering af sorg og krise i socialt arbejde, Udvikling af undervisning i community work, Nordisk Sommerskole - en nyskabelse, Social indikation for førtidspension, Aktionsforskning i Løkken Vrå, Prioriteringsdiskussionen, der aldrig kom i gang, Bo og naboskaber - en ny model.

Den ene aktivitet førte den næste med sig. I 50'erne var det faglige miljø lille, og havde man som socialrådgiver gjort sig fagligt bemærket, ventede det næste job om hjørnet. Faget var nyt og uddannelsen var ny. Flere af interviewpersonerne bevægede sig i deres karriere mellem disse to områder og omsatte praksisprojekter til undervisning og omvendt.

Faglighed, fællesskab og opbyggende ledelse karakteriserede datidens sociale institutioner i front. I Mødrehjælpen, revalideringscentre og det boligsociale arbejde var der plads til eksperimenter for eksempel seksualundervisning i samarbejde med læger og "parkdans" i samarbejde med klubpædagoger.

Sanne: "Vi har et godt kollegamiljø. Det går lidt op og ned i perioder, for der er udskiftninger og omrokninger. Folk søger andet arbejde. Der er nye fokusområder, i hvert fald en gang om året, som man er nødt til at rette ind efter." – "Jeg synes socialrådgiverfagligheden bliver værdsat, og der bliver også opfordret til at sige til, når der er noget, der ikke giver mening."

Fælles gods

Da samtalen er slut, står det klart, at nutidens og datidens socialrådgivere er fælles om at insistere på individuel hjælp, som giver mening for klienten. De bruger deres faglighed til at skabe åbninger i regler og standardløsninger, hvad enten det handler om aktiveringstilbud i dag, erhvervsvejledning for unge i 1950'erne eller abortansøgninger i 1960'erne. Når det ikke kan lade sig gøre, går de til ledelsen og argumenterer for ændringer af regelsættet. På tværs af alder og tid har de som socialrådgivere en faglig autonomi. Både den unge og de gamle socialrådgivere tager ansvar for de svage i klientgruppen, for arbejdet med metodeudvikling og for den fælles faglighed.

I bogen påstår jeg, at den faglige udvikling stimuleres gennem socialrådgiverens nærkontakt med klienten. Det beretter de gamle socialrådgivere om, og det bekræfter den unge socialrådgiver.

Det er interessant, at både dengang og nu, henter socialrådgiverne overblik og argumenter i filosofiske kilder, ikke som udtryk for akademisering af faget, men fordi filosofien bruges til at gennemskue og humanisere socialpolitikken og dens teknologier.

I bakspejlet

I bakspejlet er fortiden tilsyneladende overskuelig, mens nutiden og fremtiden er forvirrende og modsætningsfuld. Jeg kan sidde på tryk afstand og stille spørgsmål og kommentere beskrivelser af socialt arbejde, der er spændt op mellem klienternes behov og systemets krav, mellem den unge socialrådgivers behov for mening i arbejdet og hendes muligheder for at skabe forandringer. Det er meget lettere at være kritisk på afstand end at stå midt i arbejdet, at være en del af et fællesskab med kolleger og ledelse og blive splittet i sin solidaritet mellem klienter og kolleger.

Når man arbejder med historien, skaber man orden og overblik og lægger en logik ned over forvirring og mangfoldighed. Man forenkler og skaber sammenhænge. I flere år kæmpede jeg med at få styr på det historiske stof over en 50-årig periode. Jeg har bestræbt mig på at undgå det belærende, og jeg har ønsket at fortælle om en periode af historien, så den er oplysende og inspirerende.